

KLEMENTYNA ŻUROWSKA (1924–2015)

8 maja 2015 r. zmarła prof. dr hab. Klementyna Żurowska, niezwykle człowiek, badaczka architektury wczesnośredniowiecznej, nauczycielka wielu roczników studentów historii sztuki.

Urodziła się 24 maja 1924 r. w miejscowości Perespa, w ówczesnym województwie lwowskim. Była najmłodszym dzieckiem spośród pięciorga rodzeństwa, dzieci Karoliny i Romana Żurowskich, właścicieli majątku i fabryki włókienniczej w Laszczkowie koło Lwowa. Przed II wojną światową uczęszczała do gimnazjum w Jarosławiu. Po wybuchu wojny Żurowscy przenieśli się do Warszawy, gdzie Klementyna kontynuowała naukę na tajnych kompletach. W grudniu 1942 r. na skutek denuncjacji została aresztowana wraz z całą rodziną, a następnie przez trzy tygodnie była więziona na Pawiaku. Do końca wojny była więźniarką obozów koncentracyjnych w Majdanku i Ravensbrück. Ojciec Klementyny Żurowskiej został rozstrzelany w Warszawie w roku 1943, a jedna z siostr zmarła w obozie. Po uwolnieniu Klementyna wróciła do kraju, mimo iż matka, siostra i brat zdecydowali się na emigrację. W czerwcu 1946 r. zdała maturę w liceum żeńskim siostr Niepokalanek w Szymanowie, a jesienią tegoż roku rozpoczęła studia z historii sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pracę magisterską, pisaną pod kierunkiem prof. Wojysława Molęgo, obroniła w roku 1952, uzyskując stopień magistra filozofii. Od jesieni 1952 r. Klementyna Żurowska podjęła pracę w Państwowych Zbiorach Sztuki na Wawelu, początkowo w dziale naukowo-oświatowym. Od roku 1957 rozpoczął się okres Jej licznych wyjazdów na stypendia naukowe do Francji (1958–1960 Centre d'études supérieures de civilisation médiévale w Poitiers), a następnie, dzięki finansowemu wsparciu Fundacji Lankorońskich z Brzezia, do Szwajcarii, Niemiec i Włoch. Po powrocie do Krakowa w roku 1960 rozpoczęła pracę

na Uniwersytecie Jagiellońskim na stanowisku asystenta w Katedrze Historii Sztuki Średniowiecznej.

W latach 1960–1965 brała udział w pracach badawczych prowadzonych w opactwie tynieckim, kierowanych przez prof. Lecha Kalinowskiego, a w roku 1964 uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie pracy poświęconej czteroapsydowej rotundzie na Wawelu. Kolejne lata obfitowały znów w naukowe podróże, m.in. w roku 1966 odbyła roczne stypendium w Szwajcarii, następnie wyjazdy naukowe do Niemiec, Belgii i Francji. Owocem tych podróży była rozprawa habilitacyjna poświęcona odkryciom w Tyńcu, a kolokwium habilitacyjne odbyło się w roku 1971. W latach 1987–1991 kierowała zespołem badającym relikty budowli na Ostrowie Lednickim, w latach 1992–1994 pracami weryfikacyjnymi związanymi z relikwiami palatium w Gieczu. W latach 1974–1978 pełniła funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Historii Sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Tytuł profesorski nadano Jej w roku 1990. W roku 1994 została także powołana na członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności. W tym samym roku przeszła na emeryturę, zachowując jednak aż do chwili śmierci bliski związek z macierzystym Instytutem i interesując się niezmiennie wszystkimi sprawami Uniwersytetu.

Za swą działalność naukową i dydaktyczną była kilkakrotnie honorowana nagrodami Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a także Złotym Krzyżem Zasługi w roku 1981, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w roku 1990, Medalem Komisji Edukacji Narodowej w roku 1992 oraz odznaczona papieskim medalem Pro Ecclesia et Pontifice w roku 1994. Ostatnią nagrodą, jaką osobiście odebrała w dniu swoich 90 urodzin, w roku 2014, była nagroda Piastowskiego Orła Lednickiego, przyznana Jej przez kapitułę odznaczenia,

Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy i Marszałka Województwa Wielkopolskiego. W kwietniu 2015 r. również Marszałek Województwa Małopolskiego odznaczył Klementynę Żurowską Medalem Honorowym za Zasługi dla Województwa Małopolskiego. Niestety, nagrody tej Pani Profesor nie zdołała już odebrać.

Klementyna Żurowska większości swojego naukowego życia związała z Uniwersytetem Jagiellońskim. W okresie pracy na uczelni była cenionym pedagogiem i wykładowcą, kierującym się w swych działaniach silnym poczuciem etyki. Cieszyła się wielkim szacunkiem swoich uczniów i wdzięczną pamięcią wszystkich współpracowników. Potrafiła swój entuzjazm przekazać uczniom i młodszym kolegom, co zaowocowało tomem dedykowanym Jej z okazji osiemdziesiątych urodzin przez liczne grono przyjaciół (*Lapides Viventes. Zaginiony Kraków wieków średnich. Księga dedykowana Profesor Klementynie Żurowskiej*, red. T. Rodzińska-Chorąży, A. Włodarek, Kraków 2005).

Polem jej szczególnych zainteresowań naukowych zawsze była architektura przedromańska i romańska, zarówno w Europie, jak i w państwie piastowskim. Była autorką książki i kilkudziesięciu artykułów związanych z tą tematyką. Najważniejsze z nich to prace poświęcone **czteropasydowej rotundzie na Wawelu** (*Rotunda wawelska. Studium nad centralną architekturą epoki wczesnopiastowskiej*, „Studia o Dziejów Wawelu”, 3, 1968, s. 1–121), **kościół benedyktyń w Tyńcu** (*Romański kościół benedyktyń w Tyńcu*, „Folia Historiae Artium”, 6/7, 1971, s. 49–113) i w **Wielkopolsce** (*Działalność architektoniczna benedyktyń w Wielkopolsce w drugiej połowie XI wieku*, „Folia Historiae Artium”, 6/7, 1971, s. 121, 133; *Kościół opactwa benedyktyń w Mogilnie po badaniach z lat siedemdziesiątych*, „Zeszyty Naukowe UJ. Studia z historii i historii sztuki”, 89, 1989, s. 27–53), **katedrze krakowskiej** (*Geneza zachodniej części tzw. drugiej katedry wawelskiej*, „Zeszyty Naukowe UJ”, 10, 1972) **czy kościołowi św. Gereona na Wawelu** (*Zagadnienie transeptu pierwszej katedry wawelskiej*, „Zeszyty Naukowe UJ”, 2, 1965, s. 19–94). **Książka o architekturze wczesnopiastowskiej** (*Studia nad architekturą wczesnopiastowską*, Kraków 1983) zawiera znaczące studia nad palatiami wczesnośredniowiecznymi i emporami w budowlach centralnych. Cennym wkładem w rozwój wiedzy na temat początków sztuki w Polsce są także **artykuły dotyczące mecenatu artystycznego pierwszych Piastów** (*Mecenat Mieszka I w dziedzinie architektury murowanej*, „Kronika Wielkopolska”, 3, 1992, s. 17–23; *Architektura monumentalna u progu chrześcijaństwa w Polsce*, „Nasza Przyszłość”, 69, 1988, s. 115–129). Jej publikacje w języku niemieckim, francuskim i włoskim przyczyniały się do rozpowszechniania wiedzy o początkach sztuki i architektury w państwie pierwszych Piastów wśród badaczy europejskich. Wszystkie one odznaczają się wielką skrupulatnością w dokumentowaniu przedmiotu badań, jak i uwzględnieniem przez Nią bogatego materiału porównawczego, umożliwiającego ukazanie budowli w Polsce na tle dziedzictwa europejskiego. Klementyna Żurowska

nie była jednak wyłącznie badaczem „teoretykiem”, którego wiedza czerpana jest jedynie z archiwów i kwerend bibliograficznych. Brała czynny udział w badaniach terenowych, współpracując harmonijnie z archeologami w toku wykopalisk na Wawelu, w Tyńcu, Ostrowie Lednickim czy Gieczu. Tym samym Jej doświadczenie naukowe budowane było w toku wielomiesięcznych sezonów wykopaliskowych, których efekty uzupełniała studiami nad literaturą przedmiotu w bibliotekach całej Europy oraz rozmowami i konsultacjami z mediewistami innych dyscyplin, jak prof. dr hab. Brygida Kürbis czy prof. dr hab. Gerard Labuda.

Pośród dokonań naukowych Profesor Żurowskiej wyjątkowe miejsce zajmują badania architektury prowadzone w latach 1987–1991 na Ostrowie Lednickim. Pani Profesor była bowiem nie tylko kierownikiem i dobrym duchem tych badań, ale również redaktorem naukowym i współautorką monografii z roku 1993 zatytułowanej *U źródeł chrześcijaństwa w Polsce. Ostrów Lednicki*.

W roku 1997 dorobek naukowy i dydaktyczny Prof. Klementyny Żurowskiej stał się podstawą powołania w Instytucie Historii Sztuki UJ Pracowni Badań nad Architekturą i Sztuką Wczesnośredniowieczną, która jako jedyna akademicka jednostka naukowo-dydaktyczna w kraju kontynuuje współpracę interdyscyplinarną z różnymi ośrodkami w zakresie badań nad architekturą wczesnopiastowską.

23 maja, w dzień jej 91 urodzin, odprowadziliśmy Ją na miejsce wiecznego spoczynku, które sama niegdyś wybrała, na cmentarzu parafialnym w Tyńcu. Spoczęła na skłonie wzgórza, skąd rozciąga się piękny widok na tak bliskie Jej opactwo.

Teresa Rodzińska-Chorąży